

“Xascarrillos” de la Fatarella

Gent de pa i trago, és un llibre on es recullen les dites de la Fatarella (generalitzades també moltes d'elles a la Terra Alta i a les Terres de l'Ebre, on se'n diu també “ditxos”). L'escriptor, l'estudiós fatarellenc, Felip Fucho Pasqual, llicenciat en geografia i història, autor de diferents llibres, ha recollit durant anys, amb l'ajuda de la seva mare i gent gran del seu poble, milers de refranys i expressions, tal com se'n diuen o s'usaven al seu poble. El mot “xascarrillos” és un castellanisme que significa ‘contarella’ o ‘acudit’ que també a casa nostra usàvem preferentment “xiste”, també castellanisme. Al meu llibre *Vocabulari de la Terra Alta*, malauradament, em va passar de llarg. Vaig introduir els castellanismes ben usats al territori de “xascat, xascada i xasco”, que hi tenen certa consonància però ben bé no té el mateix sentit. “Xascat” el defineixo com, ‘persona sorpresa davant d'un fet inesperat o contrariat’. La conso-

nància, doncs, existeix quan la contarella també té un relat satíric, a vegades “xapusser” (un altre castellanisme) amb un fi docent o que determina el fer d'alguna persona coneguda que contrasta amb una realitat impensada.

L'autor, en la seva introducció, escriu: “Gent de pa i trago, és el resultat d'una tasca arplegadora d'una part de la cultura i tradicions fatarellenques. Dins d'aquesta, s'ha mirat d'aprofundir en la recerca de mots, paraules, dites, cobles i expressions, que tant actualment, com en temps passats, han usat els seus veïns. Bàsicament té dos finalitats. Una d'elles és preservar aquella riquesa cultural que ha tingut -i té encara avui dia- la seva població. Les persones i la vida en si, som canviants, ens transformem i alhora som transformats. Uns canvis dels quals no n'està exempta la riquesa cultural esmentada. Possiblement haurem perdut molt material pel camí, potser irrecupera-

ble, però almenys, ara que hi som a temps, hem mirat de pescar i repescar el que bonament hem pogut...”. Una altra finalitat... mirar de documentar... formes dialectals que, d'uns anys ençà, estan amenaçades per un català cada cop més estandarditzat, que arracona les variades formes d'expressió i parla que s'han viscut al llarg de segles... El professor Pere Navarro anota que “la llengua és un fenomen viu en procés evolutiu. No obstant, considerem que altres factors han influït a provocar un aiguabarreig... d'aquella vella parla dels nostres avantpassats...” L'Albert Manent deia: “Els guanys de la vida moderna no són incompatibles amb la conservació de les tradicions més arrelades”.

Són més de 800 pàgines d'un llibre interessantíssim, on escriu el nom del verb o del substantiu per ordre alfabètic en forma de diccionari i cadascun esgrafiàt de la forma que la pronuncien a la Fatarella

i a continuació explica el seu significat. Són in comptables un per un els noms alfabetitzats que calculo s'aproparan als 2.500. Poso per exemple el verb CRÉIXER. A continuació relata la dita corresponent i recull,

- *Ni creix, ni meix*. Se'n diu de persones, animals o vegetals que tenen un procés de creixement molt lent o pràcticament aturat. També s'usa per a designar altres situacions les quals ni van cap endavant, ni van cap endarrere. Ex.: Lo trufot, ni creix ni meix.

- *Creix com lo gram*. Créixer molt de pressa

- *La picardia no'l dixé creixe(r)*. Se sol dir d'una criatura entremaliada, viva i baixeta.

Es tracta d'un llibre que malgrat estar agrupat mot per mot com un diccionari, és llegible de punta a punta per les sorpreses que s'hi troben en cadascuna de les expressions. Són de la Fatarella, però moltes d'elles són de català univer-

Anton Monner
cronista de Gandesa

sal, que usant la pròpia forma dialectal del parlar de qualsevol zona catalana, tenen el mateix significat. Però altres són pròpies del lleidatà i del tortosí, de les Terres de l'Ebre, poques de la Terra Alta i menys de la Fatarella. Val la pena tenir-lo a mans i estudiar-lo. Són anys de treball de l'autor que, com em va explicar, continuarà amb les cobles i cançons, amb la lletra i la tonada, i amb els versos usats per esdeveniments populars i festes religioses. Quedarà per la posteritat, pels estudiosos, pels canvis lingüístics i serà un tresor filològic.